

„Az elmélet a steril agyvelők menhelye”

Várkonyi Nándor és Horváth Árpád levelezése

Gyermekkorom a győri Nádorvárosban telt, a múlt század ötvenes éveinek elején. Tanár szüleim élénk társasági élete, könyvei-olvasmányai, az értelmiségiművész barátok beszélgetései, jóízű vitái, az édesapám – Horváth Árpád – technikatörténeti munkásságával járó események (szüntelen írógép-kopogás, könyvek-levelek érkezése, felolvasások, pesti utazások a kiadókhöz) kellemesen izgalmas és sűrű szellemi légkört jelentettek számomra, amely valamiféle mintát is adott életformából, értékek tiszteletéből, örök tanulni vágyásból, tenni akarásból. Apám kedvenc írója Kodolányi János volt, az ő műveiből rendszeresen idézett, mesélt; s talán az ő hatására Várkonyi Nándor pécsi író, művelődéstörténész legendás *Sziriat oszlopai* c. munkája szerepelt beszédtemáim, elmélkedéseim első sorában. Mindkettőjüket személyesen felkereste, Várkonyi Nándorral több éven keresztül baráti kapcsolatban álltak. Gondolataik cseréjének emléke az az 1961–66 között írt mintegy hetven levél, amelyet történelmi, kultúrhisztóriai, technikai-tudományos témákról folytattak, kölcsönösen tiszteletben tartva egymás véleményét, tudását. A sorok között olvasva megismerhetjük a kor kultúrpolitikájának jellemző „húzásait”, az írók manipulálásának, megalázásának változatos fondorlatait éppúgy, mint mindkettőjük mélységes elkötelezettségét az emberiség örök értékeinek kutatásában és azok közkinccsé tételében.

Horváth Anikó

Pénz, 1962, június 6.

kedves Árpád!

közönös kedves és érdekes leveledet. Megírtam már valamely reflexióra feliról, magamról és magamról a tálca kávéra valamely írókémlelésről is, de ehhez már bizonyára hozzájöttél. Megemlíthetem, hogy immet aradt félnapos hivatalom: az itteni nyugati nagy könyvtárat rendezem és szaktanácsadom. 32 év könyvtárosi után ez már nem éltető, viszont élni kell. De lám még hozzájöttél, hogy szabadon és a magam számára dolgozhassam. Ez is meglegem, amit lehet, persze az félre, s ami a legrosszabb, megfőtött úton magát a hivatalba-járást, a kötöttséget - Sajnos, bennem már nincs meg az a beállítottság, amely téged átlenyit minden akadályon és korlátokon. Godálattal szemlélem bizonyítódokat munkálatodra és közeget és eredményeidet. Ez utóbbiak fontosak, nem a minifaj-elméleti problémák; az elmélet a szék aljvető menhelye, - rácsodhatna azélnél, hogy a költészet szelleme.

Munkálatom megint Szapocskóval együtt, elég jókat, a közeget is, persze, ami engem ^{elcsúsz-} ~~elcsúsz-~~ robban érdekel (kört., filoz., világnézet, dolog, pl. empiricizmus, nihilizmus stb.). Ami legjobban zene, kultúráról, sajnos ~~is~~ sokkal kevesebbet írtam.

Tehetségesen roppantul vagy a technika is
 is minden kárt endomág, de csak mint olvasót,
 tanulót. Ami azt a problémákat illeti, h. a technikai
 civilizáció hozójánál-e az ember előtöri fej-
 lődéséhez, azt mondhatnánk, a teljes min. rögzített
 kapcsolatban. ^{azért} Velepedés lépés min., az ember viselkedése
dése soféle öngyógyító eredménye; maga a technika
 is gyereke ebben a viselkedésben inkább következmény,
 sem mint az: az ember felhasználja a technikát is
 előtöri igényei, jó is romba fordítása, igényei zsi-
 elapítására. Abban a bizonyos előtöri nullgyedre-
 ben, amelyben most élünk, benne van a technika
 mar (techn. civilizáció) is, de az inkább része
 van a jobban, ami mutatkozik. Az előtöri
 viselkedés gyerekeiben az ember természetétől függ,
 az csak mag, igen nagy időhatáron belül változ-
 ható.

Alkalmi dolog, s epp azért más aspektusból k-
 lütem pl. pszichológia kérdését is, mint Te.
 Kétségtelen u. is, hogy a Világ, a Kosmos egésze
 nagy egész, melyben minden mindennel összefügg
 a legfinomabb atomtól a legnagyobb spirálkörig.
 (Miner dicső is nagy - u. ö. relativitás). Az a Föld
 a földi élet is gyereke része az egésznek; a
 Naprendszerben belül az összefüggés, az összeköttetés
 káprázhatatlan (évszázadok, org. életciklusok,
 természetesség; földalatti állás, az egész stb.
 stb. stb.)

- 2 -

de laqadhatatlan a társadalmi köznevelés hatását, megújítását létezéséig, esélyezéig ezek tudományának megújításában van. De arról is meg kell beszélni, hogy pl. épp a generációk és nemzedékek sorát, a fajfésztőket, a kivált a munkásoknak megújítását befolyásolják, a új föltételek az ember egész életét és életét is. Hogy ezek megújítását honnan kezdjük, milyen a természeti és művelődési, nem tudjuk, de ~~az~~ épp ezért a priori nem laqadhatatlan semmi ilyen lehetőséget. — Másfelől mindenestre kény, hogy az ember, az emberiség öridőskor fogva tudott a köznevelés megújításáról, determináltságáról, s kultúrája megújítását az intuitív tudástól sorjadt. Ezt sem lehet semmi bevenni, mert az emberiség nem buda, jellemzően zseveitől megújítását elejétől fogva. — A köznevelés apoloógiai fellegása megújítását elejétől véve kény, csupán arra kell törekedni, h. olyan exact legyen, mint az apoloógia. Ha ezt vérszél elémie, n. olyan eredményre jut, mint az apoloógia. Ez megújítását, s elejétől fogva az elemek átváltoztatásának lehetőségét laqadta. Az exact semmi laqadta a 20. sz. elejét, de Rutherford (?) óta ez is megújítását

